

FRANCESC GOMÀ I MUSTÉ

per Norbert Bilbeny García

Vull donar el meu més sincer agraïment al president de l'Institut d'Estudis Vallencs per aquesta presentació i, naturalment, per la invitació. Gràcies a tots vostès per endavant per la seva atenció i, molt particularment, li vull donar les gràcies a la senyora Eulàlia Preses, vídua del doctor Gomà, així com als altres familiars que l'acompanyen aquest vespre.

Em plau doncs haver de parlar de qui va ser no solament el meu professor i mestre, sinó el de moltes i moltes altres persones i, per descomptat, de moltes més il·lustres que no pas jo.

Vull començar molt breument indicant uns trets biogràfics d'aquest il·lustre vallenc, el doctor Francesc Gomà. Va néixer a la capital de l'Alt Camp l'any 1915 —el 16 d'abril hauria fet vuitanta cinc anys d'edat—. Va néixer en una família de comerciants i, per tant, d'una família benestant. La seva casa nadiua es troba a la plaça del Blat, davant mateix de la Casa de la Vila. El 1926, als 11 anys d'edat, es va traslladar a Barcelona quan tot just havia quedat orfe de pare, i en aquesta ciutat va fer els seus estudis de comerç amb els jesuïtes així com, per lliure, el batxillerat, que va aprovar a l'únic institut de batxillerat que hi havia llavors a Barcelona, l'Institut Balmes. El doctor Gomà el

1932, és a dir, als 17 anys d'edat, va entrar a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, recentment estrenada en aquesta condició de ser autònoma de fins llavors la legislació centralista, i en aquesta Facultat va conèixer i seguir naturalment a professors de la talla de Carles Riba, de Joaquim Xirau, de Joaquim Carreres i Artau, de Pere Font i Puig —a qui li tenia molta devoció i admiració—, del també doctor Jordi Rubió i d'altres que fora llarg d'anar esmentant. Va coincidint mentrestant en un moment de renovació universitària a propòsit d'aquesta autonomia que a partir de l'any 32 arriba a la universitat catalana. En aquesta mateixa universitat va fer ben aviat amics entre els propis professors de filosofia, especialment entre els més joves, amb qui mantindrà l'amistat durant molt de temps; com els professors Josep Mª Calsamiglia, Jordi Maragall, Domènec Casanovas i d'altres, així com els professors David García Vaca i després Xavier Zubiri. També voldria citar el professor Paul Ludwig Landsberg, deixeble del filòsof alemany Max Scheler que també durant un temps va donar classes en aquesta Universitat Autònoma d'on era alumne el doctor Gomà i alhora va coincidir amb altres condeixebles. Recordo que de quan ell va entrar als 17 anys a aquesta universitat el varen acompanyar només 12 companys a tots els estudis, però mentrestant —dic—, varen coincidir amb ell personatges després cèlebres com Salvador Espriu, el professor Miquel Siguán, Alexandre Cirici i alguns altres. A la Universitat Autònoma va conèixer també a la filòloga Eulàlia Preses que seria després la seva esposa, amb la qual es va casar l'any 1943 i varen tenir com a fills el Xavier, la Teresa i l'Eulàlia.

L'any 1940, és a dir, als 25 anys d'edat, el Francesc Gomà, el doctor Gomà, va acabar la carrera de filosofia i es va dedicar durant força anys a l'ensenyament secundari. Durant més de 25 anys va ser professor de filosofia a diferents centres barcelonins com l'Institut tècnic Eulàlia, l'Escola Virtèlia, l'Acadèmia Pérez Iborra o el Lliceu Francès mateix; i tot això li va aportar l'experiència docent. Aquesta involucració en l'ensenyament mitjà el va portar a ser un dels impulsors del patronat de la Fundació Aula.

El 1950 va guanyar unes oposicions d'adjunt a la Universitat de Barcelona i va professar matèries de filosofia sempre tan diverses com la història mateixa del pensament, metafísica, psicologia, etc. L'any 59 es doctora en aquesta especialitat, psicologia, amb una tesi de tema original malauradament inèdita encara sobre el tema del "no res" en la filosofia contemporània, en la qual parla fonamentalment de filòsofs llavors tant en boga com Jean Paul Sartre i, ja un clàssic aleshores, com Martin Heidegger. L'any 1967 el doctor Gomà va accedir a la càtedra d'història i fonaments de la filosofia quan tenia 52 anys. Mentrestant va publicar a diverses revistes catalanes i espanyoles, com per exemple *Convivium*. Naturalment tenia també una labor continuada de conferenciant, de professor en diversos cursets generalment relacionats amb la psicologia i l'antropologia, sempre amb una vessant filosòfica i, fins i tot, pocs anys abans de morir donava cursets d'especialització com, per exemple, els dedicats a donar a conèixer una vegada més, sempre amb el seu tarannà i la seva

Francesc Gomà (AMV / Martí).

competència, el pensament de Freud i d'altra banda, el pensament filosòfic fenomenològic, de la fenomenologia contemporània, que ell prou bé coneixia.

És autor del llibre titulat *Conocer Freud y su obra* publicat l'any 1977, del capítol sobre Max Scheler a la *Historia de la Ética* de la professora Victòria Camps i de diversos capítols del llibre col·lectiu titulat *Los filósofos y sus filosofías*.

El doctor Gomà va ser vicerector per tres vegades seguides de la Universitat de Barcelona. Cap a finals dels 60 fins a mitjans dels 70 es reaclionà especialment amb el doctor Fabià Estapé. A partir de l'any 1970 i durant 15 anys més va ser director del Departament d'Antropologia Filosòfica de la seva universitat i, a partir del 1979, degà de la Facultat de Filosofia. Després de la seva jubilació va ser nomenat degà honorari de la Facultat de Filosofia i també de la Facultat de Ciències de l'Educació i, a partir de l'any 1985, va ser president de la Societat Catalana de Filosofia, que pertany a l'Institut d'Estudis Catalans, i això va ser fins l'any 1989.

Permetin-me ara fer un retrat intel·lectual d'aquest vallenc, del doctor Gomà. La seva matèria docent durant la seva època de plenitud acadèmica, els darrers 25 anys de la seva trajectòria a la universitat com a professor, la seva matèria docent era, fonamentalment, la teoria de la personalitat, de la qual s'enorgullia d'haver de tractar; i cal entendre el vincle del doctor Gomà amb aquesta especialitat a partir de l'interès que des de ben jove va tenir cap al problema del psicologisme, de l'anomenat "psicologisme" per la filosofia contemporània, és a dir, un problema que diagnostica molt bé el filòsof Edmund Husserl a la primera de les seves investigacions lògiques a principis de segle.

El doctor Gomà, així com el seu professor, el Joaquim Xirau, entenia després d'aquest diagnòstic del filòsof Husserl que calia separar el que és l'estructura, el fet de la ment humana per una banda, d'allò que en són els valors, la veritat del pensament mateix que no s'expliquen, i no es poden explicar segons Xirau i segons, especialment, pel doctor Gomà; no es poden explicar per referència, per vinculació última amb la naturalesa física, psíquica, tanmateix, d'aquesta ment.

Amb tot, el doctor Gomà insistia en què la filosofia no pot deixar de començar des de la psicologia, és a dir, no des de la realitat coneguda sinó des de la psicologia, des d'aquelles facultats, des d'aquelles activitats que representen el sentir i el pensar a partir dels quals després ve la referència, ve el coneixement del món.

Per això deia que, inevitablement, calia iniciar la trajectòria filosòfica com a professor, com a investigador a partir de la consciència malgrat les contradiccions, les paradoxes que aquest punt de partença podia oferir a l'analista, a l'observador. Perquè la consciència —tal com recordava el doctor Gomà— és per una banda centre de certesa, centre de certitud, com ja havia establert Descartes al principi de la modernitat, però també és un joc de suspicàcia, com recordava modernament Freud, perquè la consciència és alhora l'òrgan de coneixement però també al mateix temps òrgan de reflexió, de coneixement del coneixement.

Per tant aquestes disparitats, aquestes desproporcions de la consciència en ella mateixa, no impedièn, no han d'impedir —segons el doctor Gomà— que el camí de

la filosofia hagi de començar precisament per ella, encara que sigui un camí incòmode, que ens és inevitable iniciar-lo des de la consciència mateixa.

Per això des d'aquest interès filosòfic per la consciència el doctor Gomà de seguida es va interessar per la psicologia i molt particularment, a partir dels anys 60, per la psicoanàlisi; com saben fundada i teoritzada fundamentalment pel psiquiatra vienès Sigmund Freud. El mateix doctor Gomà va ser membre titular de la societat espanyola de psicologia.

Per a Francesc Gomà la psicoanàlisi representava una solució hipotètica als problemes humans més radicals i, a la vegada, un símbol de la cultura moderna, com dic, la psicoanàlisi. El doctor Gomà seguia la psicoanàlisi des del seu iniciador, des de Freud, però també des d'aquella línia que sobretot encaixava dins de la interpretació, el seguiment psicoanalític en l'àrea anglosaxona especialment en l'escola —per dir-ho així— britànica d'autors com Anna Freud, Donald Winnicott o Melanie Klein.

Així però no va deixar de mostrar sentidament el seu interès per un filòsof com Heidegger, sobre el qual va dedicar en bona mesura la seva tesi doctoral perquè en representava el plantejament d'una qüestió fonamental, d'una qüestió primària com era la fonamentació ontològica, és a dir, si volen existencial però no pas idealista, no pas transcendental de la consciència d'aquest òrgan de coneixement i alhora de reflexió. El doctor Gomà dedicà sempre la seva atenció sobre la consciència, per tant d'aquí el seu interès per la filosofia anomenada fenomenològica entre d'altres, de Husell Heidegger, que la representa i alhora per aquest cantó amagat. Per aquest substrat ocult de la consciència que és l'inconscient, queda representat doncs a través de l'estudi dedicat a ell per Freud i la psicoanàlisi. La consciència i l'inconscient eren, per al doctor Gomà, els dos fets psicològics determinants d'allò humà, i és per això que la seva teoria de la personalitat, la que va estudiar i professar a la Universitat de Barcelona, fonamentalment es basa sobre aquesta doble aportació, la filosòfica de la fenomenologia i la psicològica de la psicoanàlisi per arribar a aquesta antropologia a què ell anomenava la síntesi antropològica. Potser com un indicatiu, com un senyal visual i simbòlic d'aquest interès del doctor Gomà per la persona humana, per la síntesi antropològica, em permetran que jo l'hagués trobat potser és una referència arbitrària i molt discutible, en aquest permanent retrat que tenia en el seu despatx darrere la cadira des d'on treballava de Sant Agustí, de l'autor dels soliloquis, de l'autor de les confessions, retrat que una vegada va canviar —em va sorprendre— per la reproducció d'una pintura de Paul Klee, però malgrat la sorpresa vaig deduir que no era tant d'estranyar la substitució perquè al capdavant aquesta imatge de Paul Klee continuava sent la d'un rostre humà, una cara, així doncs, humana; un element d'interès per allò humà, per la síntesi antropològica que continuava testimoniada igualment a la cambra d'estudi del doctor Gomà al seu pensori.

El doctor Gomà deia que havia dit algun cop públicament —no ho vaig escoltar— que havia tingut dues vocacions de ben petit que després —pel motiu que sigui— no va exercir; però dues vocacions: la vocació de metge —d'aquí li ve el seu interès per fonamentar sempre la filosofia, la psicologia; en la biologia, en el coneixement

científic de la biologia humana— i, per altra banda, la vocació sacerdotal —potser l'atracció vers l'exercici oral, verbal i alhora espiritual dels sacerdots li van fer de menut plantejar-se aquesta vocació, però sigui com sigui s'explica que diguéss que havia tingut aquesta vocació inicial perquè la seva constant preocupació va ser l'ésser humà, que en l'estudi filosòfic coneixem com antropologia.

El doctor Gomà va ser un dels més destacats professors de la Facultat de Filosofia especialment entre finals dels seixanta i el moment de la seva jubilació a mitjans dels anys vuitanta. Al seu costat intervenien com a docents, com a promotors d'investigació filosòfica, autors i professors tan celebrats com Emilio Lledó, Francesc Canals, Jesús Mosterín, José M. Valverde i d'altres que seria potser llarg d'anar recitant ara.

Recordo que el doctor Gomà en el moment d'inaugurar-se l'any 1987 la Facultat de Filosofia dedicada especialment només a aquesta branca del saber, la filosofia pura, en el discurs inaugural va intentar fer memòria —i ho va fer molt bé— de la seva trajectòria anterior alhora testimoni de tot el que havia vist, sentit i viscut en aquesta Facultat durant els anys anteriors; i va voler destacar la diversitat d'orientacions a l'hora d'ensenyar o d'estudiar filosofia en aquest centre de Barcelona, destacar els diversos models del filosofar que havia anat testimoniant durant els seus llargs anys com a professor de les diverses posicions metodològiques de cadascun dels companys i companyes i, en últim lloc, destacar una cosa que deia que era fonamental, la gran diferència de personalitats. Sempre l'element personal, humà al capdavant, la gran diferència de personalitats entre els professors que havia conegut a la seva Facultat. Creia que l'actitud personal davant les coses és determinant del contingut del pensament filosòfic, així com de l'ensenyament d'aquest pensament a les Facultats de filosofia. Per al doctor Gomà la filosofia ha de partir d'una certa manera de ser, de la persona del filòsof, de la filòsofa, d'una manera de ser que ens ajuda a explicar en últim terme la posició de cadascun dels seus representants, de cadascun doncs dels pensadors. El capteniment personal, l'actitud individual radicalment manifestada a través de la paraula i dels escrits, era el determinant per comprendre el contingut d'un pensament i alhora de la seva exposició acadèmica.

Per al doctor Gomà, en filosofia la paraula dita i la paraula escrita, però sobretot la primera, portava i porta un dinamisme intern que està lligat en la vocació, en l'anhel del pensador, de la pensadora per preguntar, per saber més. Aquesta paraula, la paraula del filòsof i de la filòsofa, està sobretot lligada amb això, amb la vocació personal del filòsof, i alhora la paraula té un altre dinamisme intern, aquell que fa que el pensador tracti de comunicar d'una manera clara i alhora cordial. Per al doctor Gomà era indeslligable el fet de la paraula i alhora aquest dinamisme que duia al seu interior la paraula per comunicar-se de manera clara i cordial. Vull afegir això últim, cordial. Això ho havia après en bona mesura dels seus professors anteriors a la Universitat Autònoma, especialment del doctor Font i Puig però també del doctor Joaquim Xirau i, en certa manera, a mi hem fa recordar també el pensament de Joan Maragall al respecte de l'anomenada “paraula viva” que era un pensament que el

propi professor Gomà, el doctor Joaquim Xirau, coneixien prou bé. Sempre el doctor Gomà tenia l'afany per ser clar; un afany diria que obsessiu. Els propis vallencs han estat en diverses ocasions testimonis d'aquesta claredat, d'aquesta capacitat de persuasió, per exemple a propòsit del seu darrer pregó a l'Ajuntament fa pocs anys a la capital de l'Alt Camp. Era molt propi seu expressar-se amb gran pulcritud, començant per la pulcritud escènica, la manera d'expressar-se al públic mirant-lo directament a la cara amb una gesticulació molt apropiada a les seves paraules i una terminologia que procurava que fos clara perquè els conceptes gairebé es poguessin tocar, que fossin tangibles —no sé si això li venia dels seus orígens en aquesta ciutat de l'Alt Camp. Alhora es preocupava sovint per manifestar l'etimologia dels conceptes, el seu origen gramatical i històric, procurava parlar amb termes filosòfics que fossin propers a la ciència també, utilitzant metàfores extretes del llenguatge científic. Era usual sentir-lo exposar a classe o bé donant una conferència utilitzant paraules com: estructura, dinamisme, orientació, tensió, nivell, articulació, complexitat... és a dir, paraules que intentaven que els conceptes que expressava fossin, com deia, conceptes tangibles. Això sí, sempre ho feia amb gran humilitat, considerava que era una de les virtuts que havia de caracteritzar tot bon professor, filòsof o filòsofa; la humilitat intel·lectual que a ell sempre el van impedir malgrat la seva enorme capacitat oratòria i persuasiva de comportar-se en públic de manera aparatosa o ostentosa.

La tasca d'una Facultat de Filosofia —recordava el doctor Gomà perquè ell va ser un dels seus més eminents professors— no és ser un simple centre d'ensenyament de doctrines, de teories filosòfiques, sinó que en el fons ha de ser l'exemple d'una actitud que ell recordava havia de ser d'autenticitat, d'autenticitat dels professors i dels pensadors que s'hi trobaven en ella. L'autenticitat no era per al doctor Gomà exactament la sinceritat, anava més enllà de la sinceritat de les pròpies conviccions i pretenia mostrar una actitud intel·lectual radical connectada amb els interessos més sentits, més lligats a la vida i a la percepció del pensador o de la pensadora. Aquesta connexió entre la paraula, la teoria i alhora l'autenticitat que ve de la radicalitat del pensament que se submergeix en la vida, en el sentiment, en la percepció de la persona, era una constant que afirmava i manifestava ell personalment. Si alguna vegada parlava de la crisi de la filosofia del segle XX, de la crisi de la productivitat filosòfica que podem concloure, en alguns moments del nostre segle, el doctor Gomà ho atribuïa precisament a aquesta manca d'autenticitat i de connexió de la filosofia que es fa, que es pensa, amb una actitud de fons que és la que ha de justificar i donar la empenta, la vivacitat original a la filosofia.

De totes maneres, aquesta insistència del doctor Gomà en la importància de l'actitud del pensador i de la pensadora, anava acompanyada pel recordatori de dos punts de referència simultanis a l'actitud, a posseir aquesta actitud fonamental per fer filosofia i ser un filòsof, una filòsofa original: el primer punt sobre el qual feia esment és que s'ha de ser conscient de les dades, de la situació real de partença del pensador o de la pensadora però no quedar-se en aquest nivell, sinó aspirar a un món

intel·ligible, a una formulació intel·lectual el màxim de clara i de construïda en rigor intel·lectual i nivell intel·ligible gràcies a la qual cosa, l'ordenació d'idees es podia després i en últim terme explicar del punt de partença radical i vital del filòsof o de la filòsofa. I per mostrar d'una forma clàssica i reconeguda per tothom interessat per la filosofia aquesta connexió entre el punt de partença radical del filòsof i la seva expressió conceptual, li agradava recordar el mite de la caverna recollit al llibre *La República* de Plató, el mite de la caverna que ens recorda la necessitat d'exercir la filosofia de clarificar, de polir al màxim les nostres ubicacions, pretensions i orientacions de manera que arribin al seu màxim poliment intel·lectual. Però sempre alhora tota aquesta aspiració amb el rigor que tan en bona mesura posava de manifest el propi doctor Gomà en les seves classes i conferències, acompanyat per l'apreci de la singularitat humana. Vull destacar aquesta constant, aquest signe característic de la personalitat tan humana com intel·lectual seva, l'apreci de la singularitat humana, la importància concedida a la persona com si per ell la filosofia hagués estat feta per la vida, per expressar la vida, i d'una manera tan natural per a ell la filosofia havia estat feta per dir la vida, per expressar que al final semblava que la vida mateixa hagués estat feta per ser traduïda en termes filosòfics, per ser expressada amb filosofia com si —almenys a mi m'ho semblava i m'ho sembla— per al doctor Gomà després de tanta naturalitat de portar la filosofia cap a la vida, la vida hagués de portar finalment cap a la filosofia i la seva credibilitat si connectava efectivament amb la vida. I no solament la seva credibilitat sinó cap a la seva expressió, la que fa viure la filosofia com el doctor Gomà aconseguia fer-ho amb la seva capacitat de dicció i la claredat de les seves concepcions. Fins i tot ell mateix, tan estimador com era d'aquesta connexió de la teoria del pensament amb la vida i la singularitat humana, no volia una fama pòstuma com a autor, com a escriptor, sinó que tot el que pretenia era ser recordat pels qui l'havien conegut, pels qui havien recollit un testimoni patent del seu tarannà, de la seva parla, del seu pensament i, sobre tot, de la seva voluntat comunicativa amb els altres. Pretenia sobretot això i, d'una manera a més a més sincera i modesta, pretenia ser recordat especialment pels qui l'havien conegut, no tant per lectors que no l'havien conegut com pels oients, els amics, els coneguts que tingut aquest contacte humà amb ell.

La persona individual sempre al rerafons de les preocupacions intel·lectuals i de la trajectòria biogràfica del doctor Gomà. Quan volia parlar bé d'algu, especialment dels seus companys i companyes del món intel·lectual i docent; és curiós però el meu testimoni, el meu record és que no insistia tant en els seus talents, en les capacitats intel·lectuals tot i que les reconeixia com en les seves Facultats humanes, en els seus sentiments, en les seves actituds. Això era el fonamental per al doctor Gomà de la mateixa manera que quan havia de parlar no tan bé d'algu, no li retreia els seus actes, no en feia burla dels seus comportaments, sinó que més aviat era inclinat a fer un diagnòstic quasi científic o amb aquesta pretensió algunes vegades del perquè aquella persona es comportava d'aquella manera, diagnòstic objectiu que de vegades fregava el sarcasme perquè era implacable amb la seva pretensió de ser desapassionat,

“imparcial” en termes científics, regretant el tarannà d'una persona que potser no es comportava com es devia comportar. Tant era el seu diagnòstic de caire pretesament objectiu que de vegades, com dic, fregava el sarcasme; però sense rancor —sóc testimoni— i a mi em consta i ens consta a tots els que el vàrem conèixer que sempre va tractar tothom amb un gran sentit de l'amistat, mai amb una enemistat manifesta i per suposat mai, crec que això és bo i just de recordar-ho, amb rancúnia.

Deixin-me també dir algunes coses respecte del tarannà moral després d'haver repassat molt limitadament el tarannà intel·lectual de Francesc Gomà. Els qui l'han conegut saben que era una persona que ja d'entrada destacava per la seva cortesia, el seu comportament que d'entrada semblava un tant solemne i cerimoniós però que no trigàvem a descobrir que corresponia a la seva actitud personal més profunda i sincera que per altra banda també podia semblar que era una persona excessivament escèptica com, de vegades, desconfiada de la naturalesa humana; però aquests signes aparents els desmentia amb el seu tarannà de cordialitat amb les persones, de no mostrar cap mena de rancor cap a elles, és a dir, que aquest aparent escepticisme cap a la naturalesa humana que de vegades prou senyals ens donava a entendre que tenia, venia complementat o minvat per la seva cordialitat acompanyant cap a les persones. En aquest sentit, si em permeten una referència que li'escau com a filòsof al doctor Gomà, a mi em recorda el personatge històric de Montaigne, la figura intel·lectual i moral, escèptica amb la naturalesa humana però d'una gran llibertat interna i d'una gran cordialitat humana a l'hora d'expressar el seu escepticisme.

El doctor Gomà va ser, com a prova d'aquesta humanitat, una persona que durant pràcticament tota la seva vida adulta des de ben jove que va començar a estudiar a la Universitat Autònoma de Barcelona, un conspicu ateneista, és a dir, un soci actiu de l'Ateneu Barcelonès de la ciutat on, especialment entre els anys 40 i 70, hi va haver una gran activitat de les anomenades penyes de professionals, de gent de la cultura, de la ciència, de l'ensenyament, que es trobaven al jardí d'aquest ateneu o bé a les sales d'estar per tal de, durant llargues estones, conversar del diví i de l'humà i fer-ho amb una gran relaxació i sentit de la confraternitat intel·lectual. Des de l'any 1933 va ser soci de l'Ateneu de Barcelona fins que va morir. Fins i tot, va arribar a ser vicepresident d'aquesta entitat en diverses presidències, primer amb la del senyor Josep Andreu i Abelló, després amb la del senador i antic company seu de filosofia a la Universitat Autònoma, Jordi Maragall, i després amb la presidència del doctor Heribert Barrera.

Voldria recordar una conferència inaugural de curs de l'Ateneu Barcelonès que va pronunciar el doctor Gomà l'any 1982 i que ser presidida i introduïda per l'esmentat Josep Andreu i Abelló, fill de Montblanc, ben a la vora d'aquesta Ciutat. El doctor Gomà va insistir en la importància del diàleg i d'aquesta forma tan singular i apropiada de com és la tertúlia, allò que es practicava i es practica a l'Ateneu i d'altres àmbits de debat no solament a Barcelona sinó a tantes altres ciutats de la resta de Catalunya. Va voler fer la seva conferència inaugural del seu estimat Ateneu

Barcelonès sobre el fet del diàleg i la seva incorporació en l'esdeveniment que anomenem la tertúlia. En aquesta meditació recordava que el diàleg arrenca d'un nivell intermedi entre la ignorància i el saber, que és el nivell de l'opinió, la dogsa per als filòsofs clàssics grecs i els sofistes també naturalment. Aquest nivell intermedi entre el no saber i el saber entre la ignorància i el coneixement que és l'opinió. Quan manifestem la nostra opinió alhora manifestem, i ho hem de fer necessàriament la nostra emotivitat, el nostre particular punt de vista encertat o no, propi o menys propi; però quan manifestem la nostra opinió no podem fer-ho sense mostrar als contertulians, als qui ens escolten aquestes manifestacions com són l'emoció i alhora el punt de vista. "Però avui —deia el doctor Gomà en aquesta conferència—, els humans hem perdut l'ànima." Què volia dir quan deia que hem perdut l'ànima en relació a aquesta temàtica del diàleg? Volia dir el següent: començava per recordar que fora d'allò que és el llenguatge col·loquial, el d'avui dia, l'usual, el del carrer, dels mitjans, de l'ambient professional; el llenguatge del món acadèmic és un llenguatge que intenta ser objectiu i, per tant, anònim. El llenguatge de les notícies que parla dels polítics, dels fets científics, que parla amb les paraules usuals i d'habitud que serveixen per tot i que per tant no entren al fons de res. Deia que tan sovint quan dialoguem ho fem utilitzant aquest tipus de llenguatge objectiu, impersonal, anònim, que ho pot dir tot i per tant no acaba d'entrar al fons de res del que diu. Deia que el que fem en aquest cas més que dialogar és practicar el llenguatge. Posem doncs en marxa, en exercici, el nostre llenguatge més o menys estereotipat encara que ho fem amb els rigors de la ciència, de la informació, del parlar apropiadament de la notícia... Però quan tornem a la intimitat, deia, cap a casa després d'haver conferenciat, discutit, dialogat, en aquest nivell del llenguatge informatiu en què tots ens posem més o menys d'acord si més no a l'hora de referir-nos als fets exteriors, a casa no tenim temps, no tenim tampoc massa disponibilitat per dialogar i ho fem; el fet de tornar a casa i parlar en aquest context diferent del de fora de casa, ho fem utilitzant un altra mena de llenguatge anònim que és el llenguatge reduït, sincopat, lligat a la biologia, als requeriments més orgànics, més, per tant, anònims i que per una cosa i per una altra, pel llenguatge públic, extern, objectiu, anònim i pel llenguatge privat, quotidià, sincopat, gairebé orgànic, empobrit en molts aspectes, aquell nivell intermedi del punt de vista personal del llenguatge que expressa les nostres emocions les nostres pretensions més particulars i individuals queda sense possibilitat d'expressar-se, queda sense la seva estona, sense el seu espai. Entre aquests dos nivells, per tant, el més intel·lectualitzat i objectiu, i el més primari, el llenguatge quotidià de la intimitat; els dos són igualment generals i anònims, i la persona concreta, singular, no sap a qui parlar d'ella mateixa. El que és parlar manifestant el punt de vista personal, el parer propi, queda doncs minvat, reduït pel tarannà de vida actual, és a dir, que per això deia el doctor Gomà al principi de la seva conferència que havíem perdut l'ànima, que el subjecte modern ha perdut l'ànima perquè sembla haver perdut aquesta regió de l'esperit, de l'enteniment en què hauríem de manifestar el nostre punt de vista

personal, la nostra pròpia emotivitat que és la necessària per al diàleg, perquè hagi doncs debat viu que és també l'origen de la filosofia.

Em permetran que recordi les pròpies paraules del doctor Gomà al final d'aquest discurs en què exposava la teoria, que molt limitadament com suposo s'ha pogut comprovar he pretès recordar aquí, deia al final d'aquest discurs el següent:

[...] jo recordo les grans penyes consistents i unides com ho evoca aquest nom del nostre Ateneu. Els components formaven una gran rotllana, normalment cada un s'asseia al su lloc habitual al costat d'un contertulià determinat. Allò de que hom parlava mereixia l'interès de tots. qui més qui menys confirmava la seva acostumada actitud i el seu parer, que entre ell ja sabien bé i que haurien pogut endevinar. Els silencis tenien la seva justificació, com les riallades. La qüestió central s'anava aclarint o complicant però els incitava a la dialèctica com un punt moral d'un diàleg socràtic. Tots aquells homes respectables configuraven una comunitat complexa que es refeia dia rera dia i tots respiraven una atmosfera intel·lectual comuna. Així, deien el que sabien i s'enriquien en coneixements i en punts de vista. Segurament els temes els atreïen, però més encara la presència dels amics i llur peculiaritat ben coneguda.

Recordo ben bé quan al vespre la penya es desfeia, els seus components sortien encara units per una conversa que malgrat l'hora, maldava per continuar. Érem portats per ella com somnàmbuls. Entre els de la tertúlia, tot eren sobreentesos, llocs comuns i al·lusions velades a algú dels del grup tancat. El predomini visible del vincle col·lectiu sobre les innegables singularitats els donava un aire de joventut. Anacrònica joventut perquè la majoria tenia un aspecte i una lentitud de persones grans. Havien arribat a la docta casa a to amb llurs hàbits de puntualitat, conseqüència de llurs ocupacions o lleures, no calia que ningú es preparés el tema, podia parlar o no segons li fos plaent. Només havia de ser fidel a la seva imatge i en això podia accentuar-la fins a la caricatura. No se seien tensos, atents al tema que se discutia per veure-ho bé, tot el contrari còmodament enfonsats a les seves butaques cadascun d'ells i deia la seva.

Prenguem l'elocució en el seu sentit literal: Hom esperava l'opinió singular la cabiola distintiva. Justament això era el que els vinculava i el que els enriqueïa. A la tertúlia les coses eren vista amb la màxima irisació. Cada company en donava un color diferent. Per acabar voldria tornar a quelcom que ja he dit, deia el doctor Gomà, les veritats científiques es poden aprendre als llibres, estudiant-los simplement, però el parer que inspiren les coses, aquest neguit que ens les fa pensar o sigui pesar-les en relació a alguna mesura o a algun punt de referència exigeix d'amplificar el nostre punt de vista comparar-lo amb el dels altres i per això afinar-lo, llavors, l'opinió perd el seu caràcter negatiu, només un parer inconsistent i recobra el que tingué a l'hel·lenisme quan el mot grec *dogsa* volia dir glòria i fama. Les coses ens demanen que opinem sobre elles, que en compensació als serveis que ens presten les revestim de les qualitats que creiem que tenen i que les admirem per això mateix. Per raons

conegudes la ciència simplifica, esquematitza, empobreix i mesura; l'opinió ho fa al revés. Això sí, és només un graó en el camí de la saviesa.

Per tot plegat, feia que el doctor Gomà observés en el seu propi diagnòstic intel·lectual del nostre temps cultural que havia hagut un canvi substancial d'un concepte tan proper i tan familiar ja a nosaltres com és el concepte d'informació. Feia parar esment en el canvi semàntic, el canvi de contingut de la paraula *informació*. "La informació venia a ser —deia el doctor Gomà— una aportació de missatges, un cabal doncs de notícies, de dades que en el millor dels casos preveu de transformar, per bé o per mal també la nostra actitud". La informació té per tant unes característiques tècniques i pragmàtiques que la nostra societat se n'ocupa prou de posar de relleu quan tradicionalment la informació, fent honor al seu propi contingut etimològic, tenia a veure amb la formació, és a dir, amb la forma. "En canvi en els nostres dies —destacava el doctor Gomà— la informació ben poc té a veure amb l'actitud personal, en utilitzar les dades, els missatges, el cabal que tenim doncs de continguts a la nostra disposició per tal de millorar-nos personalment per tal de propiciar millors vincles de comunicació i tampoc serveix o no serveix gaire la informació destacava per mantenir allò que la filosofia clàssicament i en la modernitat sempre havien insistit, una determinada visió del món una determinada welt antshaung Weltanschauung, doncs, una determinada doncs forma, forma, informació, forma, de veure les coses."

Aquesta rectificació de fet del concepte d'informació era, doncs, un dels temes de reflexió del doctor Gomà. Últimament l'havia sentit parlar —i em puc permetre de dir-ho aquí en relació a la seva pròpia figura intel·lectual— del seu pessimisme respecte a la situació de la cultura i del pensament europeu. Per al doctor Gomà, segons les seves pròpies paraules en els darrers mesos de vida, Europa ha caigut en un cert provincianisme en relació a la cultura nord-americana que es manifesta en una hipocresia constitucional. Per què parlava de la hipocresia constitucional dels europeus? Destacava el doctor Gomà que els europeus fingim estar d'acord amb els nord-americans perquè hem fet malbé la nostra tradició, el nostre fons europeu, i no tenim mentrestant res més per substituir-lo, no tenim una alternativa a tot allò que mitjançant el genocidi, mitjançant l'auto-lament persistent; el pensament europeu, la cultura europea, ha suposat un greuge contra ells mateixos. I per tant Europa, mentre, incorpora de manera fictícia i fingida el modus cultural i ideològic nord-americà.

El doctor Gomà va morir fa relativament poc, el 21 de març de l'any 1998 a Barcelona, als vuitanta dos anys. Feia poc que havia estat membre del patronat de la Fundació Bosch i Gimpera en relació a la Universitat de Barcelona, així com també havia estat vicepresident del Consell Social d'aquesta universitat i rebut en vida diverses distincions com vull destacar, l'any 1953, el distintiu oficial de l'Acadèmia del Govern Francès; el 1975 l'encomanda de l'Ordre d'Alfons X el Savi i, l'any 1989, la Creu de Sant Jordi atorgada pel govern de la Generalitat de Catalunya. El doctor

Gomà se situa en una línia per tant pedagògica que connecta claríssimament amb la millor tradició universitària catalana, aquella que té un punt àlgid a la Universitat Autònoma de Barcelona dels anys 30. És un digne successor en aquest sentit de professors com el doctor Joaquim Xirau i, sobretot, em cal fer esment no tan sols dels mestres que va tenir el nostre homenatjat d'avui, sinó de la gran quantitat d'alumnes entre els quals el propi president actual de la Generalitat de Catalunya, el senyor Jordi Pujol, i també de la gran quantitat d'alumnes que, més o menys si no obertament, s'han declarat i es declaren deixebles d'aquest professor, del doctor Gomà. Aquesta és segurament —crec no equivocar-me— la seva distinció més important: el gran nombre d'alumnes i deixebles que ha tingut; tots el recorden i, per descomptat, tots el recorden molt bé. Va ser certament un mestre i espero, doncs, haver correspost malgrat les meves limitacions a la recordança d'aquest mestre en filosofia i en la seva pedagogia que el nostre il·lustre vallenc, doctor Francesc Gomà, va seguir. Moltes gràcies.